

References

1. **Bondar S. P.** Metody navchannya / S. P. Bondar // Entsyklopediya osvity/ Akad. ped. nauk Ukrainy; holov. red. V. H. Kremen'. – Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. – S. 492–494.
2. **Bondarchuk N. Ya.** Zastosuvannya dyferentsiyovanoho pidkhodu pry navchanni ditey molodshoho shkil'noho viku / N. Ya. Bondarchuk, V. D. Chernov // Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Ser.: Pedahohika, sotsial'na robota. – 2014. – Vyp. 31. – S. 32–36.
3. **Holant E. Ya.** Metody obuchenyya v sovetskoy shkole / E. Ya. Holant. – M. : Uchpedhyz, 1957. – 152 s.
4. **Dydaktyka sredney shkoly: nekotorye problemy sovremennoy dydaktyky; pod red. M. N. Skatkyna.** – M. : Prosveshchenye, 1982. – 319 s.
5. **Dubskykh T. M.** Verbal'ny komponent v obuchenyy studentov narodno-stsenycheskomu tantsu v vuzakh kul'tury y yskusstv: dyss. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / T. M. Dubskykh. – Ekaterynburh, 2006. – 146 s.
6. **Kochan I. M.** Slovnyk-dovidnyk iz metodyky vykladannya ukrayins'koyi movy / I. M. Kochan, N. M. Zakhlyupana. – [2-e vyd., vypravlene i dop.]. – L'viv : Vydavnychyy tsentr LNU im. I. Franka, 2005. – 306 s.
7. **Lerner Y. Ya.** Dydaktycheskiye osnovy metodov obuchenyya / Y. Ya. Lerner. – M. : Pedahohyka, 1981. – 186 s.
8. **Teoriya y metodyka tantseval'noho sporta: Uchebno-metodycheskoe posobyе dlya samostoyatel'noy raboty studentov; sost.: S. V. Orlova, E. H. Salymhareeva.** – Yrkut'sk : OOO «Mehaprynt», 2011. – 94 s.

UDC 378.147:793.33

SOME COMPONENTS OF TRAINING METHODS OF SPORT BALLROOM DANCING:
HEAR – WATCH-DONEKris Andriy, teacher of the department of modern and ballroom choreography,
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The article is dedicated to the understanding of the importance and order to apply the methodical matrix during the teaching of ballroom dancing at the higher educational institutions in the sphere of culture and art.

Research methodology. During this research analytical and informative methods, the method of terminology analysis and also integration approach were applied, when the author speaks about the connection and co-operation of main components of this methodical matrix under the pedagogical process in the measures of ballroom direction in choreography.

Results. It was analyzed the structure of this matrix which consists of verbal, indicative- demonstrative and executive-activity components, specific of using of which is considered by the appropriate level of the organization (choreographic school or choreographic faculty) and was installed that in the higher school the embodiment of the methodical matrix is connected with the interaction, at least, of two aspects: strengthening the role of verbal component according to the teacher's readiness and to the leaders of choreographic groups and the influences of verbal and non-verbal components which are improving technically.

The novelty of the work is pointed out on the applying new integration methods, where the matrix is underlined, which allow to raise methodological and applied potential of the pedagogical technologies in ballroom choreography; moreover, the last one demonstrates the original connection of motions and actions with the expressive means of artistic and musical compositions. It not only creates conditions for spiritual and moral development, attraction to the world values of physical culture and sports, but also reveals their particular phenomenon, consisting of a productive combination of artistic and emotional, developed motor culture, with the help of the functioning of the physiological systems of the organism, and also ability to embody the artistic and aesthetic image within the limits of the space of the dance hall, the creation of which is connected with the formation of special dance thinking and other intellectual qualities.

The practical significance. The main results of the research can be used in drawing up practical and methodological recommendations of the teacher of ballroom dancing in institutions of higher education, for training of performers and during the work of heads of choreographic teams.

Key words: sport ballroom dancing, training methods, higher educational institutions, methodical matrix, verbal, indicative-demonstrative and executive-activity components.

Надійшла до редакції 5.08.2017 р.

УДК 378:316.454.52

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПЕДАГОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ

Мелешук Людмила Валеріївна, магістрант кафедри культурології та музеєзнавства,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. РівнеКазначєєва Людмила Миколаївна, доцент, кандидат історичних наук,
кафедра культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

Kaznachejeva1710@gmail.com

Розглядається вплив невербальних засобів комунікації в процесі спілкування педагога з учнями, студентами, особливості їх використання в процесі навчання. Наголошено на важливості вміння використовувати

на практиці у професійній діяльності увесь арсенал педагогічного впливу. Ефективне використання педагогом невербальних засобів комунікації забезпечує його здатність до активного та ефективного спілкування, оптимальної організації взаємодії з аудиторією. Знання «мови тіла», зокрема жестів, поз, міміки, врахування зонального простору, їх доречно використання у педагогічному спілкуванні пришвидшує процес взаєморозуміння під час комунікації. Представлені матеріали спрямовані на поглиблення знань про роль невербальної комунікації у педагогічному спілкуванні.

Ключові слова: педагогічне спілкування, невербальна комунікація, жести, пози, міміка, зональний простір.

Постановка проблеми. Педагогічне спілкування як багатопланове професійне спілкування педагога в процесі навчання включає в себе встановлення, налагодження і розвиток комунікації, взаємодію і взаєморозуміння між педагогом та учнями, студентами. Важливою складовою цього процесу є володіння навичками невербального спілкування. Розуміння значимості використання педагогом невербальних засобів спілкування істотно підвищує ефективність і привабливість навчального процесу, допомагає у його регуляції, і навпаки, їх відсутність неминує викликає комунікативні труднощі. Низка сучасних досліджень підтверджує важливість вивчення особливостей невербальної комунікації, вдале застосування якої дозволяє підвищити ефективність впливу усного слова. Цікавість до проблем ефективності педагогічного спілкування, зокрема ролі невербальної комунікації, зумовила актуальність обраної теми.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі раціонального використання невербальних засобів комунікації присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Г. Барташева досліджує автономне функціонування невербальних компонентів у комунікативній ситуації домінування [1]. Проблему реалізації невербальних засобів спілкування у спонукальному дискурсі вивчає С. Голошук [2]. Л. Солощук розглядає особливості функціонування невербальних компонентів комунікації [5], а Л. Харченко – особливості застосування невербальних засобів у діловому спілкуванні [7]. В. Кан-Калік досліджує різні аспекти педагогічного спілкування, зокрема наявність у суб'єктів спілкування здібностей до здійснення комунікації, переживання емоційного задоволення на різних етапах комунікації, можливість доступно, цікаво й емоційно передавати знання, формувати вміння й навички, пошук ефективних способів емоційної регуляції й саморегуляції експресивної поведінки педагога [4].

Метою статті є вивчення ролі невербальної комунікації у педагогічному спілкуванні.

Вклад основного матеріалу дослідження. У процесі комунікації ми часто посилаємо повідомлення, передаємо інформацію за допомогою невербальних повідомлень – поз, поглядів, міміки, жестів, які можуть підсилити, змінити, або навіть вступити в протиріччя з нашим вербальним повідомленням, впливаючи на одержання повідомлення й ставлення до нього. При цьому нерідко саме невербальна частина спілкування, яка може бути випадковим, або ж запланованим, навмисним, виявляється не менш важливою, ніж вербальна. У педагогічному спілкуванні ми не лише відзначаємо невербальні знаки, але й почасти за ними судимо про ситуацію. І педагоги, і студенти часто, не бажаючи того, виявляють своє ставлення й почуття один до одного саме невербальними знаками.

Невербальна комунікація як система знаків, що використовуються у процесі спілкування і відрізняються від мовних засобами та формою виявлення, налічує різні типології [2; 11].

Основними елементами невербального спілкування є жестикуляція, пози, міміка та зональний простір. Ці знаки утворюються і сприймаються різними сенсорними системами: зором, слухом, тактильними відчуттями, нюхом. Також важливим є врахування того, коли відбувається спілкування. Науковими дослідженнями доведено, що в процесі людської взаємодії майже 20–40% інформації передається за допомогою вербальних засобів, а решта 60–80% усієї комунікації відбувається за рахунок саме невербальних засобів самовираження людини [6; 51]. Причому понад половину повідомлень сприймається через вираз обличчя, позу, жести, а майже 40% – через інтонацію та модуляцію голосу [4; 38].

Зупинимося на описі вищенаведених основних компонентів невербальних засобів комунікації детальніше. Жести, як рухи різних частин тіла (рук, ніг, голови), супроводжують мову людини, відображаючи справжнє ставлення до співрозмовника, обговорюваної події чи предмета, висловлюють приховані наміри або бажання людини. Вони несуть чимало інформації і зазвичай є не поодинокими, використовуються постійно, в поєднанні один з одним та точно свідчать про реальний стан людини в момент розмови, її настрій та ставлення до обговорюваної теми [7; 30].

Основне призначення жестів полягає в посиленні впливу сказаного слова: вони можуть супроводжувати, доповнювати, уточнювати, а інколи і замінювати його. Використовуючи жести, педагог зображує, вказує, виражає прохання, вимогу, вдячність, здійснює емоційні дії (вітання, прощання, запрошення тощо). Руками передають найтонші хвилювання, що не завжди вдається

виразити словом. При цьому у жестах задіяні переважно пальці: перебуваючи у відповідному положенні, вони надають жестам певного значення. Ритмічно узгоджуючись з інтонацією, наголосами і паузами, вони допомагають зосередити слухача на опорних аспектах висловлювання, виражають емоційне ставлення педагога до своїх думок. Відчуваючи внутрішню необхідність у жестах, педагог має застосовувати їх у гармонії зі словом, адже жест, котрий не узгоджується з ритмом мовлення, може бути неправильно витлумачений слухачем.

Педагог має володіти системою жестів, адже характер його жестів створює настрій і нерідко є зразком для наслідування. Тому вони мають бути органічними, вмотивованими, природними, стриманими, синхронними з мовленням, правдивими, підсилувати думку, виражати почуття. Володіння жестами дається непросто, однак завдяки систематичній роботі над собою, виконанню певних вправ їх можна сформулювати. При цьому педагог має враховувати особливості рівнів жестикулювання: нижнього – від попереку вниз, верхнього – між попереком і плечима, високого – від плечей угору. Жестикулюють здебільшого в межах середнього рівня, саме такі жести супроводжують більшість усних виступів.

Важливе місце у невербальному спілкуванні належить позам. Найуживанішою класифікацією виділяють відкриті та закриті пози. Важливим є врахування поз при першому знайомстві з аудиторією. Як відомо, перше враження про незнайому людину на 90% формується упродовж перших кількох хвилин спілкування з нею [5; 38]. Справити позитивне перше враження та допомогти у подальшій педагогічній діяльності педагогові допоможуть відкриті пози, під час яких демонструються відкриті руки з повернутими до співрозмовника долонями. Вони сигналізують про довіру, схвалення, підтримку, створюють відчуття психологічного комфорту. Відкрита догори долоня використовується як жест, що свідчить про прийняття співрозмовника таким, яким він є, миролюбність, відсутність загрози. Напрацювавши звичку в процесі розмови тримати долоні відкритими, педагог може підвищити до себе довіру, це позитивно впливає і на нього самого, спонукаючи до відвертості та відкритості в розмові.

Уникати ж слід так званих закритих поз, коли людина намагається закрити передню частину тіла та зайняти собою якомога менше простору. До них належить переплетення, зчіплювання пальців, що свідчить про розчарування та ворожість, схрещування рук та ніг, що означає незадоволення ситуацією, негативний стан людини, заперечену позицію.

Доповнити відкриті жести потрібно відповідним виразом обличчя – мімікою, що підкреслює позитивне ставлення до співрозмовника. Обличчя у людей, як правило, доволі експресивне і часто передає співрозмовнику чимало невербальної інформації. Вираз обличчя є одним із найважливіших джерел інформації про людину, особливо про її почуття на момент розмови. Саме мімічні реакції співбесідника повідомляють про його емоційний відгук та слугують засобом регуляції самого процесу комунікації, оскільки першу реакцію співрозмовника на виголошене речення можна отримати з виразу його обличчя. Особливо експресивними є губи та очі людини. Посмішка може нести в собі радість, доброзичливе ставлення, прагнення вступити в контакт зі співрозмовником, а може відображати сарказм, іронію, зверхність. Однак часта посмішка символізує потребу у схваленні. «Натягнута» посмішка у неприємній ситуації говорить про вибачення та хвилювання співрозмовника. Відомо, що посмішка з піднятими бровами свідчить про готовність підкоритись, посмішка з опущеними бровами – про перевагу, а зсунуті брови, наприклад, передають несхвалення співбесідника тощо.

Прямий візуальний контакт свідчить про зацікавленість у розмові; при цьому оптимальним варіантом вважається підтримка візуального контакту при тимчасовому відволіканні на інші об'єкти, не затримуючись довго на них. Однак досить часте відведення погляду може бути сприйнято співрозмовником як неприхильність до нього. У той же час слід розрізняти відкритий прямий погляд і пильний погляд. Погляд може бути коротким, неухильним, прямим, косим, проникливим, оцінюючим, існує величезна кількість варіантів і всі вони сприймаються співрозмовником та несуть в собі невербальну інформацію.

З іншого боку, міміка може контролюватися людиною, і, коли є наміри приховати справжні емоції і переживання, обличчя може стати малоінформативним. У процесі спілкування педагогові необхідно контролювати свою міміку, навчитися користуватися виразним поглядом, уникати надмірної динамічності («бігаючі очі») і неживої статичності («кам'яне обличчя») м'язів обличчя. Гарною практикою є спостереження за спілкуванням сторонніх людей, їх мімікою, відпрацювання на собі такого виразу обличчя, що буде свідчити про відкритість та доброзичливість [3; 125].

Важливим елементом невербальної комунікації є зональний простір. Американський антрополог Едуард Т. Холл – один із основоположників вивчення просторових потреб людини –

визначив, що важливим у спілкуванні є розташування співрозмовників у просторі відносно один одного. Оскільки кожна людина має відчуття особистого простору, просторові зони поділили на кілька умовних територій: інтимна зона (від 15 до 45 см.), особиста зона (від 45 см. до 1, 2 м.), соціальна зона від (1,2 до 3,6 м.) та суспільна зона (понад 3,6 м.). Як правило, під час педагогічного спілкування педагог та учні, студенти перебувають між собою в соціальній зоні. При переміщенні педагога по аудиторії, відстань скорочується до меж особистої зони, а часто і до інтимної зони. При першому знайомстві та початковому періоді співпраці з класом, педагог повинен звертати обов'язкову увагу на своє територіальне розміщення відносно учнів, триматися соціальної зони, щоб не викликати дискомфорту. З часом, коли відбудеться звикання один до одного, педагог може скорочувати відстань, не викликаючи в них негативних переживань. Ці правила значно варіюють залежно від віку, статі та рівня культури. Наприклад, діти і люди похилого віку тримаються ближче до співрозмовника, тоді як підлітки, молоді люди і люди середнього віку віддають перевагу більш віддаленому положенню. Зазвичай жінки стоять чи сидять ближче до співрозмовника (незалежно від його статі), ніж чоловіки. Особистісні властивості також визначають відстань між співрозмовниками: врівноважена людина з почуттям власної гідності підходить до співрозмовника ближче, тоді як неспокійні, нервові люди тримаються від співрозмовника подалі. Суспільний статус також впливає на відстань між людьми. Ми зазвичай тримаємось на великій відстані від тих, чие становище чи повноваження вище наших, тоді як люди рівного статусу спілкуються на відносно близькій відстані.

А. Піз вказував, що відстань при спілкуванні між людьми скорочується тоді, коли люди пізнають один одного, стають ближчими [6; 43].

Знайти шляхи порозуміння з учнями, студентами завоювати їх довіру, складне завдання, яке потребує багатьох моральних та інтелектуальних якостей, мудрості, терпіння і тактовності педагога. Свідоме використання відкритих поз, уникання закритості, дотримання правильної дистанції, міміка, допомагає у цьому складному процесі.

Висновки. Отже, невербальна комунікація відіграє важливу роль у педагогічному спілкуванні. Комунікативна значущість жестів педагога, його міміки, пози, врахування особливостей зонального простору визначається особливостями ситуації спілкування, а педагогічний вплив, що здійснюється невербальними засобами, відбувається в умовах одночасного передавання вербальних сигналів і реагування на них. Знання мови тіла, його доречне використання може суттєво вплинути на процес спілкування загалом та педагогічного зокрема, спростити та пришвидшити процес взаємодії та взаєморозуміння. Жести, пози, міміка та інші рухи людського тіла мають особливе значення для взаєморозуміння людей, це мова тіла, на якій розмовляє кожен. Ефективне і доцільне використання педагогом невербальних засобів комунікації у педагогічній діяльності забезпечує його здатність до активного й ефективного особистісного спілкування, характеризує його вміння передачі та адекватного сприймання інформації, сприяє оптимальній організації взаємодії з аудиторією.

Список використаної літератури

1. *Барташева Г. І.* Автономне функціонування невербальних компонентів у комунікативній ситуації домінування / Г. І. Барташева // Вісник ХНУ. – 2012. – № 11. – С. 72–78.
2. *Голошук С. Л.* Реалізація невербальних засобів спілкування у спонукальному дискурсі / С. Л. Голошук // Вісник СумДУ. Серія «Філологія». – 2012. – № 1. – С. 19–23.
3. *Ильин Е. П.* Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2011. – 576 с.
4. *Кан-Калик В. А.* Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
5. *Солошук Л. В.* Особливості функціонування невербальних компонентів комунікації / Л. В. Солошук // Вісник ХНУ. – 2013. – № 1051. – С. 77–82.
6. *Пиз А.* Язык телодвижений / А. Пиз. – СПб. : Издательский дом Гутенберг, 2000. – 188 с.
7. *Харченко Л. П.* Особливості застосування невербальних засобів ділового спілкування / Л. П. Харченко // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2013. – № 4. – С. 58–65.

References

1. *Bartasheva H. I.* Avtonomne funktsionuvannya neverbalnykh komponentiv u komunikativnyi sytuatsiyi dominuvannya / H. I. Bartasheva // Visnyk KHNU. – 2012. – № 11. – S. 72–78.
2. *Holoshchuk S. L.* Realizatsiya neverbalnykh zasobiv spilkuvannya u sponukalnomu dyskursi / S. L. Holoshchuk // Visnyk SumDU. Seriya Filolohiya. – 2012. – № 1. – S. 19–23.
3. *Ylyn E. P.* Psykholohyya obshchennyu u mezhlychnostnykh otnoshenny / E. P. Ylyn. – SPb. : Pyter, 2011. – 576 s.
4. *Kan-Kalyk V. A.* Uchytelyu o pedahohycheskom obshchenny / V. A. Kan-Kalyk. – M. : Prosveshchenye, 1987. – 190 s.

5. **Soloshchuk L. V.** Osoblyvosti funktsionuvannya neverbalnykh komponentiv komunikatsiyi / L. V. Soloshchuk // Visnyk KHNU. – 2013. – № 1051. – S. 77–82.
6. **Pyz A.** Yazyk telodvyzhenyy / A. Pyz. – SPb. : Yzdatelsky dom Hutnerberh, 2000. – 188 s.
7. **Kharchenko L. P.** Osoblyvosti zastosuvannya neverbalnykh zasobiv dilovoho spilkuvannya / L. P. Kharchenko // Sotsialna pedahohika: teoriya i praktyka. – 2013. – № 4. – S. 58–65.

THE ROLE OF NONVERBAL COMMUNICATION IN PEDAGOGICAL INTERCOURSE

Meleshchuk Lyudmyla, Master of the department of culturology and museology,
Rivne State Humanitarian University, Rivne
Kaznacheieva Lyudmyla, docent, Ph.D. in History (Rivne)

The article examines the influence of non-verbal means of communication in the course of intercourse between a teacher and his students, and the peculiarities of their use in the learning process. The importance of the ability to use in practice, in their professional activities, the whole arsenal of pedagogical influence, to improve the teaching strategy is emphasized. Due to the effective use of non-verbal means of communication by the teacher, it provides the ability to actively and efficiently communicate, optimize the organization of interaction with the audience. It is analyzed that due to the knowledge of body language, its proper use helps to accelerate the process of mutual understanding during communication. The presented materials are aimed at deepening knowledge about the role of non-verbal communication in pedagogical communication.

Key words: pedagogical communication, nonverbal communication, gestures, poses, facial expressions, zonal space.

UDK 378:316.454.52

THE ROLE OF NONVERBAL COMMUNICATION IN PEDAGOGICAL INTERCOURSE

Meleshchuk Lyudmyla, Master of the Department of Culturology and Museology,
Rivne State Humanitarian University, Rivne
Kaznacheieva Lyudmyla, Docent, Ph.D. in History (Rivne)

The purpose of the article is to study the role of non-verbal communication in pedagogical communication.

Results. Pedagogical communication as a multifaceted professional communication of the teacher in the process of learning includes the establishment, debugging and development of communication, interaction and understanding between the teacher and students. An important part of this process is the possession of non-verbal communication skills. Understanding the importance of using the teacher of non-verbal means of communication significantly increases the efficiency and attractiveness of the learning process, helps in its regulation, and vice versa, their absence inevitably causes communication difficulties. The communicative significance of the intonation of a teacher's speech, gestures, facial expressions, taking into account the features of the zonal space is determined by the peculiarities of the situation of communication, and the pedagogical influence carried out by non-verbal means takes place in conditions of simultaneous transmission and response of non-verbal signals. Effective and expedient use of the teacher of nonverbal means of communication in pedagogical activity ensures his ability to actively and efficiently communicate personally, characterizes his ability to transfer and adequate perception of information, promotes optimal organization of interaction with the audience.

Practical meaning. Teacher of the XXI century should be able to use in practice in his professional activities the whole arsenal of pedagogical influence, including non-verbal means of communication, to improve the teaching strategy.

Key words: pedagogical communication, nonverbal communication, gestures, poses, facial expressions, zonal space.

Надійшла до редакції 5.11.2017 р.

УДК 792

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА ВНЗ У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ І ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Абрамович Олена Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра режисури драматичного театру та акторської майстерності,
Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
oleksandrarudnitska@gmail.com

Розглянуто загальнокультурні та професійні компетенції майбутніх фахівців і роль особистості викладача вищого навчального закладу в їх формуванні. З'ясовано, що особистість викладача повинна являти собою для студентів наочний приклад тих якостей та здібностей, які викладач хоче розвинути у студентів. Якість реалізації поставлених завдань задля отримання у результаті сильної особистості та затребуваного роботодавцями фахівця, в першу чергу, залежить від якості діяльності викладача, який повинен бути справжнім носієм згаданих компетенцій.

Ключові слова: викладач, студент, особистість, компетенції.